

EXAMENSARBETE

Hösten 2009

Läroarutbildningen

”Hänga gubbe” i skolan - 10-åringar och lek utifrån ett lärandeperspektiv

Författare

Jenny Gustdolf

Sofie Hansen

Handledare

Camilla Siotis

www.hkr.se

”Hänga gubbe” i skolan -

10-åringar och lek utifrån ett lärandeperspektiv

Abstract

Läroplanen poängterar lekens roll i skolan och dess betydande för lärandet, därför ville vi belysa leken och lärandet i denna uppsats utifrån elevers perspektiv. Syftet är att tydliggöra elevers lek och ifall de ser ett lärande i leken, samt att synliggöra elevernas tankar angående pedagogens eventuella roll i leken. Studien omfattar 39 elever i årskurs fyra och resultatet presenteras med utgångspunkt ifrån våra frågeställningar. Studien påvisar att lek ses som en kul aktivitet som görs framförallt tillsammans med andra. Vår analys utifrån resultaten ifrån årskurs fyra visar på att eleverna ser ett visst samband mellan lek och lärande, dock är det bara en liten andel av respondenterna som gjorde denna koppling. Lek sågs främst som lärande när det skedde i relation till skolämnena under lektionstid.

Nyckelord: Lek, lärande, synliggörande, barns perspektiv, vuxnas roll

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Syfte	7
1.2 Disposition	7
2 Litteraturgenomgång	8
2.1 Definition av lek.....	8
2.1.1 Olika sorters lekar	8
.....	10
2.2 Varför lek är så viktigt	10
2.3 Lek och lärande i skolan.....	11
2.4 De vuxnas roll i leken.....	12
2.5 Frågeställningar	13
3 Empiri.....	13
3.1 Metod	13
3.2 Urval.....	13
3.3 Etiska överväganden	14
3.4 Genomförande	14
4 Resultat och analys.....	16
4.1 Vad är elevers tankar om lek.....	16
4.2 Ser elever något lärande i leken	17
4.3 Vad är elevernas syn på vuxna i leken?	18
5 Diskussion	20
5.1 Resultatdiskussion.....	20
5.2 Metoddiskussion.....	22
5.3 Vidare forskning.....	23
6. Sammanfattning	24
7 Referenslista.....	25
Bilaga 2	29

1 Inledning

”Lekvärlden är full av möjligheter, allt kan hända, allt går att förvandla, man upptäcker tingens inneboende möjligheter. I låtsasleken färdas man hundra mil genom att ta tre steg och ett dygn går på fem minuter. I lekvärlden, inom lekens skyddande ram, står tiden still. Leken vara en evighet och tiden försvinner i ett nafs.” (Knutsdottor-Olofsson s 26; Lindh-Munther A, 1989)

Att leka är att befinna sig i en magisk värld full av möjligheter och citatet ovan ger en glimt av den värld som leken består av. Vi ser denna fantasifulla värld som en tillgång som borde ha en självklar plats i lärandet. Lillemyr (2002) ser flera fördelar med att kombinera lek och lärande. Genom att låta leken ta plats i skolan får bearbetning, experimenterande, utforskande och kreativitet mer utrymme i lärandet. Lärandet kan skapa nya olika infallsvinklar i elevernas lek och ge en möjlighet att vidare utforskas och utvecklas i leken. Leken utvecklas när barnen får möta den sociala omgivningen och vuxna måste skapa förutsättningar för detta och se till att det finns tid och utrymme (Broström 1990, Norén-Björn 1990).

Den obligatoriska skolans läroplan (Lpo 1994) betonar att skolan måste vara tydliga med målen, innehållet och arbetsformerna för aktiviteterna. En av anledningarna till detta är att elever och vårdnadshavare ska få en inblick i verksamheten och kunna få ett inflytande och en möjlighet att påverka. Lpo (1994) klarlägger även leken och dess roll i lärandet och menar att leken ska ha en plats i lärandet. Kopplar man samman ovanstående tankar ser man vikten av att vara tydlig med mål och lärande även i leken, eftersom den enligt Lpo har en given plats i lärandet och undervisningen. Under våra perioder av verksamhetsförlagd utbildning i grundskolan har vi ofta stött på ”temaarbete” i undervisning som tar hänsyn till några av de delar som återfinns i leken såsom barnens intresse, utforskande och bearbetning. Säljö (2000) poängterar vikten av att utgå från elevernas vardag och intresse. Då leken är en stor del av elevernas fritid kan man se möjligheterna i att använda denna lustfyllda form även i samband med undervisning.

I våra observationer ute på skolorna har vi uppmärksammat att det förekommer lek i framförallt de yngre åldrarna, både i undervisningen och på raster. Enligt Säljö (2000) sker den optimala lärandesituationen framförallt i dialog med andra, detta är något som i allmänhet förekommer mellan lekdeltagarna. Vi har valt att undersöka hur den sociala samvaron ser ut i leksammanhang, med avseende på elevernas tankar kring lek i gemenskap med andra. Våra

funderingar är även vad eleverna läser in i begreppet lek och om de uppfattar leken som ett lärandetillfälle.

1.1 Syfte

Mycket forskning inom lek utgår ifrån pedagogens syn på lek och lärande, om pedagogen använder sig av lek och om pedagogerna deltar aktivt i leken. Syftet med denna undersökning är dels att belysa elevers tankar kring lek, om lärandet i leken och hur de förhåller sig till vuxnas engagemang i leken.

1.2 Disposition

I litteraturgenomgången börjar vi med att bearbeta olika författares definitioner av lek sedan fortsätter vi med olika kategoriseringar av lekar. Vi belyser därefter betydelsen för barn att få en möjlighet att leka och fortsätter sedan med leken och dess eventuella lärandesituationer. Till sist fokuserar vi på hur de vuxna förhåller sig till leken och hur deras engagemang i leksituationer ser ut. I empirin diskuteras vårt val av metod, vårt urval, etiska överväganden och genomförandet av vår undersökning. Därefter presenteras vårt resultat och analys av undersökningen för att sedan följa upp med en diskussion av resultatet. Vi avslutar med en kort sammanfattning av teori, resultat och diskussion.

2 Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången belyser vi litteratur och forskning som är relevant i förhållande till studiens syfte.

2.1 Definition av lek

Lillemyr (2002) urskiljer leken som en vanlig aktivitet hos barn. Den ska vara lustbetonad, ge glädje och nöje till den aktiva. Leken är en frivillig aktivitet och för många barn utspelar sig den ofta i en fantasivärld. Det krävs en viss ordning med regler och system dessutom förklarar han leken med utgångspunkt i att den sker på en viss plats under en viss tid och att den är ett spänningsmoment. Leken är ett uttryck för en inre drift och framförallt är den en träning inför vuxenlivet. Broström (1990) fastställer leken som självvald och att barnen själva bestämmer leken och dess skapande. I leken speglas barnens verklighet så som de uppfattar den. Föremål i leken ges en betydelse som ofta inte motsvarar verkligheten, till exempel kan en rutschkana blir ett berg. I anknytning till lek nämns även leksignaler, vilka sätter ramarna för leken. Leksignaler kan förklaras med att barnen tillsammans med de andra i leken sätter upp regler för vem som ska vara vem och vad olika föremål ska föreställa. För den som är utanför leken kan det som sker innanför ramarna verka helt obegripligt. Det blir genast begripligt för de deltar i leken och har de specifika leksignalerna klara för sig (Lindh-Munther, 1989).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att leken är; lustfylld, frivillig, spontan, symbolisk. Vidare har den inga särskilda mål, kräver ett aktivt engagemang och är oftast social. Norén-Björn (1990:15) förklarar istället leken utifrån två ord, *spegling* och *forum*. Spegling innebär att barns erfarenhet av verkligheten syns i leken och att leken blir till ett ”forum för barnets önskningar, drömmar och funderingar”. Det finns gemensamma drag i alla definitioner av vad lek är, främst att den är frivillig och ofta speglar barns verklighet. Det finns som synes flera olika sätt att definiera lek och det finns även många olika sätt att kategorisera de olika lekarna på.

2.1.1 Olika sorters lekar

Enligt Hangaard Rasmussen (1993) delas lekarna in i fyra kategorier och han kallar den första kategorin för *kamp*. Dess lekar utgörs ofta av konkurrens i form av slag, kunnande eller humor. Kamp lekar återfinns redan i tidig ålder hos barn då de kan kämpa om en viss leksak eller ett område. De kan även ses hos äldre barn som istället kämpar om ledarrollen och rätten

att bestämma i leken. Några egenskaper som blir viktiga i denna kategori av lek är styrka, snabbhet och uthållighet. Nästa kategori som framförallt förekommer hos vuxna är *tur*. Kortspel och lotto är exempel på lekar i den här kategorin, där pengar har en framträdande roll. ”Rulla ner för backar”, ”gunga högt” och ”klättra i träd” är lekar som placeras i kategorin *förvirring*. Lekarna i den här gruppen kännetecknas av att de ibland är snabba och farliga. Den fjärde kategorin är *imitation* som består av lekar där barnen härmar andra och klär ut sig. ”Mamma-pappa-barn”, ”tjuv och polis” och ”hästar” är vanliga lekar som baseras på imitation. Även Broström (1990) har uppmärksammat den här kategorin av lekar. Han väljer att benämna gruppen som *rollekar* och menar att denna form av lek är vanligast. Genom rolleken bearbetar barnen alla intryck och skapar en struktur som reflekterar vuxenvärlden. Barnen skildrar sin egen uppfattning av världen och bestämmer sina roller utifrån detta. Vygotskij (1995) anser att leken utvecklar barnen såväl psykiskt som fysiskt och att leken kan ses som den ursprungliga formen av drama vilket är en vidareutvecklad form av rollek. Broström (1990) delar även in lekar i andra kategorier; *konstruktionslek*, *regellek* och *ramlek*. I konstruktionslekar är konstruering, experiment och uppfinnande framträdande delar. Efterhand som barnen får större insikt om hur världen fungerar blir även deras lekar mer ”målinriktade”. Barnen klarar då delta i svårare lekar med regler, vars kategori kallas regellekar. I den här typen av lekar är de olika delarna redan förutbestämda, alla vet vad som ska hända och varför. Här återfinns lekar som gömme, tafatt och olika boll lekar. Hangaard Rasmussen (1979) menar precis som Broström att *regellekar*, är komplicerade för barn då de ofta består av flera uppgifter. Han ger som exempel leken kull där barnet både ska akta sig för att bli fångat och samtidigt befria dem som redan är tagna. Broströms kategori *ramlek* skiljer sig från *rolleken* eller *imitationsleken* på så vis att de yttre ramarna redan är planerade i förväg, vilket gör att leken till viss del blir målinriktad. Leken påminner om rolleken i att den utspelas direkt och inte ska spelas upp för publik senare.

Hangaard Rasmussen (1993) poängterar emellertid att en lek kan urskiljas i flera av kategorierna. Hur man väljer att kategorisera lekarna är som synes väldigt individuellt, de flesta forskare har gjort sin egen kategorisering med egna rubriker. Hos ovanstående författare ses imitations- och rollekar som de vanligaste lekarna hos barn. Båda beskriver just den här formen av lek som ett redskap för att bearbeta intryck från omvärlden.

2.2 Varför lek är så viktigt

Den sociala kompetensen hos barnet främjas i leken då det är en gemensam aktivitet. För att leken ska fungera måste barnet följa de sociala regler kring leken som finns. Barnet lär sig därigenom att fungera med andra människor, de får öva och använda sig av demokratiska principer. Denna åsikt finner man hos Lillemyr (2002:46) som även anser att leken stimulerar barns utveckling både vid enskilt utövande och i grupp. Förmågan till empati främjas i leken eftersom de får leva sig in i andras situation. Leken är en central aktivitet i en barngrupp den främjar både kommunikation och den sociala biten "...samspelet i leken utvecklar barn inom alla områden".

I samhället finns olika osynliga regler som i leken framträder då de blir beteenderegler. Dale menar således att barnet i leken lär sig att pröva sitt beteende i de sociala gemensamma regler som finns. Likaså Norén-Björn (1990) pekar på den betydelse leken har för barns utveckling. Lekens fördelar anser hon är många, den tränar motoriken, samarbetsförmågan, bearbetning av intryck, prövning av vuxenroller, och detta är bara några få av de delar av barns utveckling som gynnas. Dale (1998:42) menar att det finns tre viktiga pelare med leken; "lek som frigörelse från situationsbunden handling, lek och spel som regelföljande handlingar och därmed ett begynnande medvetandegörande av den sociala grammatiken, utvecklingen av större självkontroll och självbehärskning i det egna beteendet kombinerat med kreativitet". I leken är inte barnet längre bunden till en annars reell situation anser Dale (1998), föremål kan få andra betydelser än de gängse. Barn lär sig då skilja mellan föremålets betydelse och vad de ser.

Det finns olika negativa aspekter när barn inte får leka, de lär sig inte att reflektera över fakta och de stannar i sin känslomässiga utveckling. När barnen inte genom leken får bearbeta olika känslor och händelser hindras deras mognande. Barnen lär sig inte heller att reflektera över de situationer och den kunskap som de kommer att ställas inför. Lindkvist (1993:97) menar också att villkoret för liv och utveckling är lek. Hon påpekar att "leken är ingen lyxsyssetning, ingen hobby bland andra", utan en självklarhet. Barnkonventionen (1991) säger att lek är en rättighet. Lek är tillsammans med skydd, hälsa, näring och utbildning ett basbehov, vilka alla är nödvändigheter för att utvecklas som människa. Med andra ord

hindras barnen i sin utveckling om det inte finns möjlighet för lek, i leken utvecklar barnen sitt jag.

2.3 Lek och lärande i skolan

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) anser att lek och lärande är sammanlänkade, i leken lär sig barn. Vidare menar de att den sociala kompetensen och språket främjas. I leken används språket aktivt, barnen kommunicerar för att göra sig förstådda och för att förstå andra. Det är inte bara språket med ord som utvecklas utan även kommunikation med bland annat kroppsuttryck, ljud och olika röstlägen. Likaså Olofsson (1992) för fram lekens positiva effekter på barns språkutveckling. Barnen pratar konstant i leken, dels med varandra men även allmänt bara om vad de gör utan att det är riktat till någon särskild. Berättarförmågan blir därför bättre hos barn som får leka och detta ger ett färgrikt, varierande språk och god föreställningsförmåga. Pedagoger ger ofta verktyg för inläring och uppgiften är att uppmuntra och främja lärandesituationer.

Att skapa situationer som gynnar elevernas möjlighet att skaffa sig kunskaper på egen hand samt att eleverna ska få ta egna initiativ och eget ansvar är ett av skolans många uppdrag. Eleverna ska få träna sin förmåga att självständigt kunna lösa problem och arbeta utifrån sin egen förutsättning. Lek är en betydelsefull del i lärandet i skolan, kanske främst i de tidigare åren (Lpo 94).

Olofsson (1992) drar paralleller mellan lek och undervisning där hon ger diskussioner och samtal som exempel. Båda borde få finnas i en miljö som är fördomsfri och fri från krav av prestation. Leken är väldigt ömtålig och kan lätt avbrytas om den störs men när den får vara ostörd ger den en känsla trivsel. Hon benämner denna känsla som lekens medvetandetilstånd och som även återfinns ibland annat skrivande, musik, konst och drama. Pedagogen kan väcka denna känsla genom att skapa förutsättningar för detta i klassrummet. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) understryker betydelsen av att den vuxne skapar stimulerande miljöer för elevers lek.) Det betonas att elever skapar en djupare och mer utvecklad förståelse om pedagogen utgår ifrån eller skapar situationer där eleverna tvingas fundera och tänka själva och att pedagogen bör använda sig av elevernas språk och sätt att tänka då de talar om något. I lärandet ska pedagogen vara tydlig med konkreta mål och en strukturerad planering medan i leken har eleverna fått reda sig själva. Synen på den vuxnes

aktiva deltagande i lärandet kontra leken har utgjort en stor skillnad i skolans förhållningssätt (Johansson och Pramling Samuelsson, 2006).

2.4 De vuxnas roll i leken

Åm (1986) diskuterar frågan om de vuxna ska vara med i leken och vilken roll de i sådana fall ska ta. Hon för fram egna erfarenheter från norsk och engelsk förskoletradition där hon menar att vuxnas deltagande i leken ses som negativt. I slutändan drar hon ändå slutsatsen att vuxna i förskolan men även skola inte kan blunda för de möjligheter som finns i leken. Åm (1986:39) ställer sig frågan ”Måste det nödvändigtvis betraktas som onaturligt att de vuxna är med i leken och kommunicerar med barnen genom en roll som de själva eller barnen skapat?” Det finns en tradition att vuxna inte ska inverka på barns lek, vilket medfört att möjligheterna i lek inte tas tillvara på. En vuxen som deltar i barns lek behöver kunna utnyttja gruppens dynamik och då krävs en god iakttagelseförmåga. Flexibilitet är även en väsentlig egenskap i leken då barnens fantasi hela tiden utvecklar den och ger nya möjligheter (Norén-Björn, 1990). Broström (1990) menar att pedagogens roll i leken måste stanna vid att endast delta för att undvika att förstöra leken genom att aktivt bestämma bland annat innehållet i leken och roller. Samtidigt understryks att vuxna inte får vara rädda för att medverka i barns lek men att det måste ske på lekens och barnens villkor. Johansson och Pramling Samuelsson (2006) har genomfört en studie som delvis bekräftar ovanstående. Pedagogens roll utifrån barns intervjusvar kan delas in i fem kategorier anser Johansson och Pramling Samuelsson (2006). Kategorierna innefattar elevernas uppfattning av pedagogens roll i olika leksituationer. Eleverna vill bland annat att pedagogen ska stödja, hjälpa och se dem i leken. De vill även att pedagogen ska ge information och se till så att deltagarna följer reglerna. Slutligen vill eleverna att pedagogen ska vara med i leken.

Leken utvecklas när barnen får möta den sociala omgivningen och vuxna måste skapa förutsättningar för detta och se till att tid och utrymme (Broström 1990, Norén-Björn 1990). Norén-Björn (1990) menar att vi människor måste få ha vår egen plats, vi är ”revirtänkande”. Precis som att vi vuxna behöver ha vår lilla vrå på jobb och hemma så behöver även barn det, de måste få ha sin plats för lek. Lindh-Munther (1989) framhåller att vuxna måste respektera att barnen inte leker som man gjorde förr. Leken idag kan se annorlunda ut vilket kan göra den svårare att känna igen och ge uppmuntran .

2.5 Frågeställningar

I detta arbete har vi valt att undersöka vad och hur barn tänker med avseende lek både under skoltid och i övrigt. Frågeställningarna vi utgått ifrån då vi gjort vår undersökning är följande:

- Vad är elevers tankar om lek?
- Ser eleverna något lärande i leken?
- Vad är elevers syn på vuxna i leken?

3 Empiri

I nedanstående avsnitt kommer vi att beskriva tillvägagångssättet för insamlandet av vårt empiriska material.

3.1 Metod

Vi har i vår undersökning valt att samla information med hjälp av ett frågeformulär. En intervju kan ha olika grader av standardisering, graden av standardisering innebär hur "fritt" man ställer frågorna till respondenten, blir intervjun helt standardiserad blir den i princip som en enkät. Frågorna ställs exakt likadant i exakt samma ordningsföljd till alla respondenter. Om enkäten är utformad så att det finns fasta svarsalternativ har den en hög grad av strukturering medan ges det fritt utrymme till svar är enkäten eller intervjun ostrukturerad (Patel & Davidson, 1994). De enkäter vi använde oss av var utformade så att de hade en hög grad av standardisering men var i princip ostrukturerade då det inte fanns några givna svarsalternativ. Efter varje fråga fanns ett antal rader att skriva på vilket begränsade svarsmöjligheten.

3.2 Urval

Då vi inte har möjlighet att slumpmässigt välja ut ett visst antal barn i en specifik åldersgrupp har vi fått använda oss utav de grupper som varit tillgängliga. Utifrån dessa premisser kan vi egentligen inte uttala oss om hur det är annat än hur det ser ut i just dessa grupper. Att försöka generalisera blir i och med detta bli mycket svårt. Då man gör en induktion gäller det att komma ihåg att den aldrig kan uppnå en hundra procentig säkerhet utan enbart en större eller mindre sannolikhet (Thurén, 1991).

Undersökningen genomfördes i två årskurs 4. Skolan vi har valt att besöka ligger i en relativt liten ort i norra Skåne, det är en F-9 skola med ca 400 elever. Vi valde att lämna enkäten till alla barn/elever som var närvarande under dagen i respektive klass, med hänseende till att undersökningen gjordes anonymt gjordes ingen uppföljning till de barn som inte var närvarande.

3.3 Etiska överväganden

När man genomför en undersökning är det viktigt att man kan påvisa för respondenterna att den är konfidentiell. Att en undersökning är konfidentiell innebär att de som genomför undersökningen vet vilka som svarat men ingen annan får tillgång till dessa uppgifter. Är undersökningen anonym så kan inte ens de som genomfört undersökningen veta vilka som svarat. Det är viktigt att påtala för respondenterna att undersökningen är konfidentiell eller anonym för att de ska känna att de som person inte ska kunna bli utpekade i rapporten och det är viktigt att den som genomför undersökningen är noggrann i hanteringen av uppgifterna (Patel & Davidson, 1994).

Efter diskussion med rektorn på berörd skola gjordes en överenskommelse att enbart behöva meddela vårdnadshavarna i efterhand. Rektorn tog detta beslut då frågornas karaktär ansågs vara oförargliga. Vi skickade därför med varje berörd elev ett brev hem där undersökningens innehåll förklarades och att den genomfördes anonymt. Inga namn förekom på enkäterna och eftersom enkäterna blandades var det omöjligt för oss att veta vilken enkät som tillhörde vilken elev. Då undersökningens frågor inte var av etisk känslig karaktär behövs inte vårdnadshavares medgivande trots att respondenterna är under 15 år. Däremot krävs ett medgivande av skolledning och att undersökningen sker under skoltid (Vetenskapsrådet).

Det är av stor vikt att ta hänsyn till den kontext som undersökningen utförts i enligt Denscombe (2004). Alltså det sociala klimat och de aspekter som råder vid undersökningstillfället och det gäller även att ta reda på vilka gränser både officiella och inofficiella som råder för respektive undersökningsområde.

3.4 Genomförande

Enkäterna genomfördes i två årskurs 4. Vi började med att presentera oss och förklarade vi gick sista terminen på lärarhögskolan i Kristianstad och hade som uppgift att genomföra en

undersökning. Därefter berättade vi lite om uppsatsens innehåll och frågornas karaktär. De fick även veta att enkäten var helt anonym och att vi enbart var intresserade av deras tankar och uppfattningar av begreppet lek. De fick sedan ungefär 30 minuter på sig att besvara frågorna.

4 Resultat och analys

Då vår undersökning hade en låg grad av strukturering upptäckte vi att den blev svår att redovisa med hjälp av diverse diagram då svaren delvis löper in varandra. Vi har därmed valt att i huvudsak dela in svaren under olika kategorier och eventuellt synliggöra vissa skillnader i enstaka diagram. Vi är fullt medvetna om att man säkert kunde kategorisera utifrån andra kriterier än de vi valt, men för att återknyta till vår teori har vi valt att utgå ifrån våra frågeställningar. Mängden med material i de olika kategorierna varierar, vilket eventuellt kan bero på frågans formulering eller vår tolkning utav svaret. Elevernas benägenhet att utveckla svaren varierade också, totalt deltog 39 st 10 åringar.

De kategorier vi har utgått ifrån då vi bearbetat vårt empiriska material är:

- Elevers tankar om lek
- Ser eleverna något lärande i leken
- Vad är elevers syn på vuxna i leken

4.1 Vad är elevers tankar om lek

Majoriteten av alla eleverna svarade att lek var när man gjorde något roligt eller att det skulle kännas bra inom sig när man leker. Det var många olika svar såsom att det skulle vara roligt, att man skulle få göra vad man ville, att vara med kompisar eller att det är viktigt att följa reglerna.

”Lek för mig är saker jag gärna gör med kompisar.” (pojke)

”När man har roligt och springer och hoppar” (flicka)

”När man får göra något roligt med sina kompisar” (pojke)

”Lek är för mig när man leker många tillsammans” (flicka)

Sammanfattar man detta är det genomgående så att lek ska vara kul, roligt och att kompisar är en viktig faktor.

Vilka sorters lekar som eleverna föredrog varierade mycket men många återkom flera gånger. Det var bland annat lekar som "tagen", "dunkgömme", "fotboll", "kråkan" (kasta boll mot en vägg), "kompisgungan", "klättra i träd", "gräva", "mamma, pappa, barn" och "snöbollskastning" (det hade snöat på natten), pussla och spela spel förekom också frekvent. Utöver dessa exempel hade enstaka elever olika "egna" lekar som de gärna lekte. Dessa olika lekar kan i sin tur sorteras efter exempelvis Hangaard Rasmusson (1993) och Broströms (1990) olika kategorier. Tar man lekar som att pyssla till exempel pussla, bygga med klossar eller gräva i sandlådan kan dessa kategoriseras som *konstruktionslekar*. De elever som nämnde klättra i träd eftersträvar spänningmomentet som förekommer i kategorin *förvirring*. *Regellekar* var den kategori som flest av elevernas lekar hamnade i. Det var bland annat lekar som tagen, fotboll, dunkgömme och kråkan. Det återfanns även lekar av kategorin *rollekar/imitationslekar* men inte i någon större utsträckning.

4.2 Ser elever något lärande i leken

Det var få av eleverna som hade exempel på lekar där de tyckte att man lär sig något. Några av eleverna gav bollekar som exempel med motiveringen att man lär sig bland annat att vara snabb. En annan sa att man är tvungen att lära sig regler och dylikt då man introduceras i nya lekar. Ett annat exempel på lek där man kan lära sig något var frågespel.

"Spel med frågekort."(flicka)

"När man spelar kråkan lär man sig att hoppa och bollen kommer under benet." (flicka)

Många av eleverna svarade att de vanligtvis inte brukade leka i undervisningen. De som svarade att de lekte menade att det var vanligast på engelsklektionerna, men det förekom även under svenska, musik och idrott.

"Vi har Engelska lekar ibland – twins" (pojke)

"Man lär sig i mattespel" (flicka)

I engelskundervisningen lekte de oftast "twins" (man ska hitta sin tvilling genom att ställa frågor på engelska). Som lek i svenskan gav en elev "hänga gubbe" som exempel på lärande. Hinderbana var en annan lek som nämndes där man lär sig mycket, framförallt motoriskt.

Många av eleverna sa att de lär sig samarbeta i olika lekar och att det var roligare att leka tillsammans med andra.

”Man lär sig samarbeta” (pojke)

”Med fler för då blir leken roligare.” (flicka)

”Jag tycker det är roligt att leka själv och ibland med andra” (pojke)

”För när man är fler så pratar man och skrattar mycket.” (flicka)

Majoriteten av alla tillfrågade barn ansåg att det var mycket roligare att leka tillsammans med andra, det var bara två av alla tillfrågade som helst lekte själv. Några svarade att de ibland föredrog att leka själv och ibland tillsammans med andra. Fördelarna med att leka tillsammans med andra var bland annat att man pratar och skrattar mycket.

4.3 Vad är elevernas syn på vuxna i leken?

Av alla tillfrågade elever var det bara två som svarade att de hoppades att vuxna lekte lika mycket som barn. Anledningen till detta var att de ansåg att leken ger så mycket glädje och energi och förstod inte varför man skulle sluta med det.

”Nej, för jag älskar att leka, för att man blir glad och får energi av det” (pojke)

”Jag tror att man leker när man blir äldre. Utan lek finns det inte något roligt.” (flicka)

Nästan alla barnen trodde att man lekte mindre när man blir äldre (vuxen), några av anledningarna till varför man leker mindre var att vuxna kanske var tröttare och inte hade så mycket spring i benen. Ett annat förslag var att de tyckte det var tråkigt att leka och att vuxna inte var lika tramsiga.

”Man kanske inte gillar leksaker när man blir stor.” (pojke)

Förslagen på vad de gjorde istället för att leka varierade stort. Några av eleverna trodde att de vuxna föredrog att sitta och prata, lyssna på musik eller laga mat istället.

”För att man vill göra andra saker som att läsa.” (flicka)

”Man lyssnar på musik istället.” (flicka)

Många av eleverna har däremot svarat att de gärna skulle vilja att de vuxna var delaktiga i leken på olika sätt. Det fanns dock någon elev som ansåg att de vuxna inte skulle delta aktivt i leken utan bara titta på. Några andra elever tyckte att de vuxnas uppgift enbart skulle vara att se till så att ingen började bråka eller slog sig i leken.

”Bara titta på” (flicka)

”Se till så att inget händer.” (pojke)

”Den vuxne får väl leka som barnen” (flicka)

”De ska göra precis som oss” (pojke)

Flera av eleverna tyckte trots allt att de vuxna skulle delta aktivt i leken. En av motiveringarna till detta var att ”Det är jättekul när de är med” (flicka). Nästan alla dessa elever ville att de vuxna skulle delta i lekarna på samma villkor som dem själv.

5 Diskussion

Först diskuterar vi resultatet och gör kopplingar till litteraturen därefter gör vi en metoddiskussion för att avsluta med förslag till vidare forskning.

5.1 Resultatdiskussion

I vår undersökning av barns definition av lek uppfattar vi flera likheter med teoretikers precisering av begreppet lek. De flesta eleverna i undersökningen ansåg lek vara något roligt och som ingav en känsla av välbefinnande. Ser man till Lillemyrs (2000) ena kriterium av lek som är att leken ska vara lustbetonad, vilket tydligt kan kopplas till elevernas svar. Han menar även att leken ska vara frivillig för utövaren, ett villkor som återfinns i Broströms (1990) definition av lek. Vi har emellertid inte kunnat urskilja detta som ett villkor för lek hos eleverna. En av anledningarna till att eleverna inte har nämnt frivillighet kan vara för att de ser det som självklart att leka för att de själva vill. En annan orsak är kanske att eleverna ser frivilligheten som ett sekundärt kriterium för lek och att det primära är att ha kul. För eleverna är det viktiga kanske inte vem som har planerat aktiviteten utan att den ger välbefinnande hos dem. Leken är ofta en social sysselsättning, påtalar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). I vår studie har vi också kunnat urskilja vikten av den sociala gemenskapen även i elevernas definition av lek.

Vid analysen av vårt resultat kunde vi konstatera att många av elevernas exempel på lekar är för flera deltagare, vilket förstärker deras kriterium för lek som social aktivitet. Vårt resultat visar att regellekar av olika slag är de mest frekventa hos eleverna, men detta överensstämmer inte med Broström (1990) som hävdar att rollekar är vanligast. Rollekar/imitationslekar förekom även i elevernas svar, emellertid inte i samma utsträckning som regellekar. Våra funderingar är om denna skillnad beror på vilka förutsättningar för olika lekar det finns i och omkring skolan. Förutsättningarna för diverse regellekar är troligtvis större än för rollekar och konstruktionslekar. Regellekarna kräver oftast inte mycket rekvisita och är lätta att utöva utomhus. Detta ger upphov till aningar om att eleverna omedvetet har haft skolan och dess närmiljö i åtanke vid svarstillfället. Rollekar och konstruktionslekar kräver att det finns en stimulerande miljö med diverse artefakter. Kanske hade elevernas lekar varit annorlunda ifall miljön hade varit utformad på annat sätt. Betydelsen av att vuxna skapar en bra miljö för lek framhåller även Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). Vuxna och samhället borde se till att det finns möjlighet för lek genom att skapa stimulerande miljöer. Vi anser att det är viktigt

att kunna skapa varierande lekmiljöer med olika rekvisita för att understödja den känsla av välbefinnande som leken alstrar och på så sätt gynna lärandet.

Resultatet visade att få av eleverna gjorde någon uttrycklig koppling mellan leken och lärandet. Det framgick att några elever såg ett visst lärande i leken, men att denna i huvudsak inte var kopplad till undervisningen. Istället syftade de på mer allmänna egenskaper, såsom samarbete och fysisk utveckling. De få anknytningar som gjordes mellan lek och lärande i undervisningen handlade till största del om engelsk- och mattelektioner. Lärandet i matteundervisningen knöts främst till diverse mattespel som i sin tur oftast är en form av färdighetsträning. I engelskundervisningen var det kommunikativa lekar i fokus. Genom att leka i språkundervisningen minskar känslan av vara tvungen att prestera i och med att leken kommer i första hand och språkträningen blir sekundärt. Olofsson (1992) menar att språkträningen blir aktiv i leken och utvecklar elevers språkutveckling positivt, vilket skolans pedagoger tycks ha tagit fasta på eftersom eleverna nämner lek i samband med vissa ämnen.

När leken förs in i undervisningen skapas en känsla av välbefinnande hos eleverna och detta i sin tur borde främja lärandet. Olofsson (1992) hävdar att ett sådant medvetandetilstånd gagnar elevernas utveckling och lärande. Eleverna sätter fokus på leken och lärandet får därmed en mer osynlig roll för dem. Detta innebär däremot inte att lärandet är underordnat leken för pedagogen. Lekens mål och struktur kan vara väl synliga för pedagogen trots att det för en annan person kan se ut som ”bara lek”.

Nästan alla elever tyckte det vore kul om de vuxna ville engagera sig och medverka i leken. I elevernas svar har vi kunnat uttyda tre väsentliga punkter ifråga om vuxnas roll i leken. Det mest framträdande svaret eleverna gav angående de vuxnas roll, var att de ska delta på lika villkor. Några elever menade att den vuxnes uppgift består i att se till att leken fortskrider utan incidenter i form av skador och konflikter. Enstaka elever ville att den vuxne enbart ska agera publik. Dessa tre punkter stämmer delvis överens med Johanssons och Pramling Samuelssons (2006) kategorisering av barns syn på pedagogens roll med avseende på lek och lärande. De punkter som motsvarar varandra är bland annat att eleverna vill att pedagogen ska se till så att regler följs och att leken fortgår utan incidenter. Synpunkten att pedagogen ska vara med i leken på samma villkor som eleverna avviker dock från Johanssons och Pramling Samuelssons.

Broström (1990) antyder att den vuxne ska delta i leken, men utan att ta en styrande roll. När den vuxne går in och bestämmer, menar Broström, sker leken inte längre på elevernas villkor. I vår undersökning ville eleverna att de vuxna skulle medverka på samma villkor. Vi ställer oss undrande till vad egentligen lika villkor innebär. Enligt Broström (1990) får vuxna gärna medverka i leken men inte aktivt bestämma något. Ser vi däremot till elevernas svar om lika villkor så skulle den vuxne ha en mer varierande roll. Precis som att elevernas roller i leken hela tiden förändras, ibland innebär det att de får en passiv roll och andra gånger en ledarroll, så kommer även den vuxnes roll att variera. Om man ser till exempelvis leken ”följa John” där deltagarna turas om att leda varandra, skulle den vuxne då få vara ”John” eller inte? Utifrån Broström (1990) gör vi tolkningen att den vuxne inte ska få leda medan elevernas svar däremot visar att den vuxne ska få ta del av alla roller i leken inklusive ”John”. Vi menar att elevernas version är att föredra då vi som pedagoger får möjlighet att uppmuntra leken i en specifik riktning. Detta kan leda till ett ökat lärande om än omedvetet för eleverna.

Under arbetets gång har vår uppfattning av lärandet i leken förändrats. Från första början var utgångspunkten att pedagogens uppgift var att synliggöra lärandet i leken för eleverna. Efterhand ha vår inställning svängt till att luta åt att mestadels synliggöra lärandet för pedagoger och övriga vuxna. Framförallt för att klargöra för dessa att lek inte är ”bara lek” utan även främjar lärandet. För pedagogen är leken oftast inte ostrukturerad utan har ett tydligt mål och syfte även om det kanske inte ser så ut vid första anblicken. För att skapa ett mer tillåtande klimat och höja statusen för lek måste därmed lekens vinster bli synligjorda för omgivningen. Efter att ha blivit mer insatta i ämnet anser vi att elevernas lärande gynnas trots lärandets osynliga karaktär i leken.

5.2 Metoddiskussion

Valet av att genomföra undersökningen med hjälp av enkäter gjordes efter att ha provat att använda oss av metoden enkät under ledning, som enligt Patel och Davidsson (1994) kan vara ett alternativ till vanliga enkäter då det finns en möjlighet att förtydliga och förklara eventuella svårigheter för respondenterna. Då denna metod var väldigt tidskrävande beslutades det att genomföra undersökningen enbart med enkäter för att få tillgång till flers elevers tankar om lek. Kanske hade svaren blivit annorlunda ifall vi behållit metoden med enkät under ledning eller använt oss av intervjuer, men vid pilotstudien såg vi ingen större tendens till att svaren blev mer utförliga än de vi slutligen fick via enkäterna.

5.3 Vidare forskning

Efter att ha genomfört den här studien har vi frågor om hur pedagogens inställning till lek påverkar elevernas medvetenhet och tankar om lärandet och leken. Fortsatta studier där man kopplar elevernas tankar med pedagogens hade varit väldigt intressant att läsa. Det hade även varit intressant att se om svaren hade blivit annorlunda ifall undersökningen hade genomförts i olika åldrar eller på olika skolor. Ytterligare ett förslag är att fokusera på om det finns skillnader i elevernas svar beroende på kön.

6. Sammanfattning

Leken upptar en stor del av barns tid och enligt bland annat Lillemyr (2002) kännetecknas leken av att den ska vara rolig och ge spänning. Det finns flera olika lekar som kan delas in i kategorier såsom *kamp*, *tur*, *förvirring*, *imitation/rollek*, *ramlek*, *regelleg* och *konstruktionslek*.

Lindkvist (1993) menar att barn måste få leka annars hindras deras utveckling då de inte får reflektera och bearbeta sina känslor. I leken får barnen även en möjlighet att bearbeta olika situationer de ställts inför. Motorik, samarbetsförmåga, kommunikation och träning inför vuxenlivet är viktiga fördelar med leken, anser Norén-Björn (1990). Lek och lärande är starkt förbundna, och i leken lär sig barn både fakta och social kompetens, hävdar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). Detta överensstämmer med synen i Lpo 94, som menar att leken ska ha en plats i lärandet.

Frågeställningarna inför detta arbete innefattar elevers tankar kring lek, vuxnas roll i leksituationer och huruvida eleverna ser något lärande i leken. Undersökningen genomfördes i två årskurs 4 på en skola med cirka 400 elever.

Resultatet visade att eleverna ansåg lek som en rolig sysselsättning tillsammans med kompisar. Det var däremot få elever som såg ett samband mellan lek och lärande, och tillfällen med lek i undervisningen var få. På frågan ifall vuxna leker svarade majoriteten att de trodde att vuxna inte lekte. Endast två elever svarade att de hoppades att vuxna lekte lika mycket som barn då de menade att leken gav mycket glädje och energi. I princip alla elever ville att de vuxna skulle delta i leken och då på samma premisser som dem själva. Vi anser att detta ger underlag för att om den vuxne ska medverka i leken, så ska det ske på lika villkor som eleverna. Eftersom elevernas roller skiftar, då de spänner mellan att vara ledare och passiva, så bör även den vuxnes roll växla.

Våra avslutande tankar är att lekens status borde höjas genom att synliggöra ett lärande i leken för vuxna runtomkring eleverna. Lek är inte "bara lek" utan har oftast ett mål och syfte, även om det är osynligt för eleverna sker ett lärande.

7 Referenslista

Broström, Stig (1990). *Våra sexåringar: övergången från lek till inläring - ett pedagogiskt utvecklingsarbete*. 1. uppl. Stockholm: Utbildningsförl.

Dale, Erling Lars (1998). *Lärande och utveckling i lek och undervisning. I: Bråten, Ivar (red). Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn (2004). *Forskningens grundregler: samhällsforskarens handbok i tio punkter*. Lund: Studentlitteratur

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (091214)

Hangaard Rasmussen, Torben (1993). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur

Hangaard Rasmussen, Torben (1979). *Lekens betydelse: en studie i förskolebarnets psykiska utveckling*. Lund: LiberLäromedel

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek - upplevelse - lärande i förskola och skola*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Lindh-Munther, Agneta (red.) (1989). *Att leka är nödvändigt: en antologi om lek*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Lindqvist, Agneta (1993). *Barn måste få leka jämt!*. I Grönvall, Karin (red.) *Rätt till lek: antologi om lek i anslutning till konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: [Författares bokmaskin]

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94 [Elektronisk resurs]. (2006). Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069> (091216)

Norén-Björn, Eva (1990). *Våga satsa på leken*. Stockholm: Liber

Olofsson, Birgitta (1992). *I lekens värld*. 1. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS (Högsk. för lärarutbildning i Stockholm)

Patel, Runa & Davidson, Bo (1994). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Thurén, Torsten (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare*, Liber AB, Malmö

Vygotskij, Lev Semenovic (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Åm, Eli (1986). *Leken i förskolan: de vuxnas roll*. Stockholm: Natur och kultur

Barnkonventionen [elektronisk resurs].(1991).

Tillgänglig på internet: <http://www.barnensraddningsark.com/fn-barnkonvention-hela.shtml#nr2> (100218)

Bilaga 1

Frågeformulär

Pojke / Flicka

Ålder: _____

1. Vad är lek för dig?

2. Vilka olika lekar finns det?

3. Tror du att man leker mindre ju äldre man blir? Varför? Vad gör man istället?

4. Hur är roligast att leka, själv eller med andra? Varför tycker du just så?

5. På vilka ställen leker du helst?

6. Vad brukar du leka hemma?

7. Vad brukar du leka i skolan?

8. Brukar ni leka i undervisningen? Ge gärna exempel.

9. Kan du ge exempel på lekar där man lär sig olika saker.

10. Vilka ”skolsaker” kan man lära sig i lekar?

11. Brukar någon vuxen vara med i lekarna? (om nej, hoppa vidare till fråga 12)

Vad är den vuxnes uppgift i leken?

Vilka lekar är den vuxne inte med i?

12. Vill du att vuxna ska kunna vara med i leken?

13. Vad skulle i så fall vara den vuxnes uppgift i leken?

Bilaga 2

Hej alla föräldrar!

Vi är två blivande lärare som vill störa er en stund i julrushen. Vi arbetar just nu med vår sista uppgift som studenter, en C-uppsats. Det är ett arbete som handlar om barns tankar och funderingar kring begreppet lek, och om skolans inställning till lek både under raster och på lektionstid. Vi har ställt några frågor om detta till ert barn idag, detta har givetvis skett helt konfidentiellt, vilket innebär att uppgifterna har lämnats totalt anonymt. Frågorna har ställts utifrån en enkät så att vi omöjligen ska kunna koppla svaren till en enskild individ.

God Jul och Gott Nytt År
Önskar
Jenny Gustdolf och Sofie Hansen